

1. Éghető porok által okozott veszélyek

Minden éghető anyag pora porrobbanásveszélyes!

Az éghető anyagok poraihoz kapcsolódó technológiai ágazatokat lényegében 5 csoportba oszthatjuk:

- faipar
- élelmiszeripar
- gyógyszeripar
- textilipar
- műanyagok poraival folyó műveletek

A következőkben röviden ismertetjük az egyes technológiákra jellemző veszélyes műveleteket és az ott általánosan használt – az ide vonatkozó előírásokban is előírt – védelmi megoldásokat.

1.1. Faipar

1.1.1. A tevékenység veszélyességének megítélése

A tevékenység veszélyességének megítélése két szempont szerinti értékelés eredménye:

A famegmunkálás során keletkező hulladék méretét figyelembe véve osztályozzuk a veszélyességet:

- forgács
- por és forgács együttesen
- túlnyomórészt por keletkezik

A legveszélyesebb fahulladék a por, amely robbanóképesség szerint St 1-től St 3-ig sorolható porrobbanási osztályba. A porrobbanásra hajlamos por szemcsemérete 100 µm alatti, tehát a magyar nyelvben „fűrészpor”-ként nevezett valójában csak forgács.

A hulladék kezelése szempontjából osztályozva a veszélyességet:

- közvetlen helyi elszívás
- gépcsoport helyi elszívása/leválasztás kis teljesítményű (esetleg mobil) berendezéssel
- nagy teljesítményű központi elszívó/leválasztó berendezés alkalmazása

A veszély a nagy teljesítményű és nagy anyagmennyiséget nagy távolságon mozgó központi elszívó/leválasztó rendszerek esetében a legnagyobb.

1.1.2. Lakkcsiszolatpor

Külön figyelmet igényel az az eset, amikor a felületkezelt fa csiszolatporáról van szó, miután itt már nem a fa porának, hanem a felületkezelő anyag (lakk, műgyanta, stb...) jellemzői az irányadók. Sajnos ezen bevonóanyagokról a legritkább esetben van információ a bevonat kikeményedése utáni állapotban, miután a biztonságtechnikai adatlapok csak a felhordás előtti állapotra adnak információkat és jó, ha azok igazak! Egyetlen lakkról sincs információ a megszáradt porára vonatkozóan, kizárólag a nitro-bázisú lakkokról lehet tudni azt, hogy száradás után nitrocellulóz marad belőlük vissza – ez pedig robbanóanyag!

A többi bevonóanyag csiszolatporáról a következőket érdemes megjegyezni (ami segít az éghető porok robbanási jellemzőihez való hasonlítás során):

- nem vesznek fel a levegőből nedvességet, tehát nagyon érzékenyek a gyújtásra és alacsony a gyulladási hőmérsékletük
- igen kicsi a szemcseméretük a csiszolásból adódóan, ezért magas a robbanási nyomásemelkedés mértéke
- más, esetleg kevésbé érzékeny porokkal való keveredés esetén nagy a másodlagos porrobbanás előidézésének a veszélyes
- elektrosztatikusan igen jól töltődnek

1.1.3. A faipari por/forgácskezelés legfontosabb általános tűz- és robbanásvédelmi szabályai

Az elszívó berendezés szempontjából kétféle megoldás létezik:

„Nyomott” rendszer

6. MELLÉKLET – POROS TECHNOLÓGIÁK

- itt a szállítandó közeg átmegy a ventilátoron és utána kerül a szűrőberendezésbe
- előírás a szikramentes kivitelű ventilátor
- a légköri nyomásnál magasabb üzemi nyomás robbanás esetén sokkal magasabb robbanási nyomásértéket okoz

„Szívott rendszer”

- itt a ventilátor a már tisztított levegőt szívja, tehát nincs szükség különösebb védelemre a ventilátor tekintetében
- a robbanási nyomás alacsonyabb, mivel depressziós állapotban keletkezik a robbanás

A szűrőházas berendezések esetében a „szívott” vagy „nyomott” rendszer az üzemi nyomásra való méretezés, valamint a nyomásleeresztők megnyílási nyomásértéke szempontjából jelent különbözőséget.

A szűrőanyag kialakítása szerint azok két csoportba sorolhatók:

- zsákos (mélységi) szűrők (ezeknél idővel alapos tisztítás (mosás) vagy csere szükséges)
- patronos (felületi) szűrők (ezek sűrítettlevegős lefúvatással tisztíthatók folyamatosan)

A szűrő/leválasztó berendezések kialakítása szempontjából 3 különböző kialakítás köré lehet csoportosítani a követelményeket:

Kisteljesítményű forgácselszívók

- igen egyszerű beltéri berendezések
- egy-két megmunkálógép mellé telepítve rövid úton elszívják a keletkező forgácsot
- egyszerű, keretre húzott szűrőzsákban történik a leválasztás
- a szűrőzsák alá rögzített fóliazsákban gyűlik össze a forgács
- a szűrt levegő a helyiségben marad
- ezek a berendezések csiszolatport leválasztására nem alkalmasak, ezért TILOS a finom port és főként a lakkcsiszolatport ilyen berendezésekkel elszívni, miután a kialakításból adódóan csak beltéri alkalmazásra felel meg

6. MELLÉKLET – POROS TECHNOLÓGIÁK

- semmiféle biztonsági megoldás nem alkalmazható az ilyen kialakítású berendezések esetében

Tulajdonképpen ezekre a berendezésekre nem lenne szükséges T.M.T-t kiadni, ugyanis a faforgács nem porrobbanásveszélyes anyag?!

Kis faipari műhelyek esetében, amikor a szükséges teljesítmény igénye nem mérhető össze egy nagyteljesítményű porleválasztó rendszer költségeivel azt a megoldást javasoljuk – megfelelő körültekintéssel – alkalmazni, hogy az elszívóberendezést egy speciálisan erre a célra kialakított „korlátozottan átszellőzött szabadtéren” állítsák fel, a megszívott gép(ek)et pedig a lehető legközelebb helyezték el a csarnokon belül.

A fenti berendezésre példa a 28. sz. ábrán látható.

Kisteljesítményű forgácselszívó

Közepes teljesítményű por/forgácselszívó és leválasztó berendezések

- az elszívóteljesítmény határa 6.000 m³/h
- a kivitel lehet telepített, vagy mobil, de mindenképpen szűrőházas kialakítással
- a berendezések munkatérben és szabadtéren is telepíthetők
- csak „szívott” rendszerben készülhetnek
- a szűrőház robbanási nyomáshullámnak ellenálló kivitelű legyen, min. 0,2 bar nyomásértékig (kisebb anyagmennyiségek vannak jelen)
- a szűrőház és az elszívóvezeték találkozásánál egy pillangószelepet kell beépíteni bármilyen nyomáshullám a munkatérbe való visszajutásának megakadályozására
- a szűrőházat fel kell szerelni egy automatikus, hőérzékelővel vezérelt vízzel-oltó rendszerrel (a rendszer lehet a vízhálózatra kapcsolt, vagy saját oltóvíztartályos is)
- a hőérzékelő vagy pillangószelep működésével egyidőben az elszívást automatikusan le kell kapcsolni
- finom porok, illetve lakkcsiszolatporok esetében a szűrők anyaga antisztatikus legyen
- ezek a szűrőberendezések automatikus szűrőtisztítással kell, hogy rendelkezzenek

A fenti berendezésre példa a 29. sz. ábrán látható közepes teljesítményű por/forgácselszívó és leválasztó

6. MELLÉKLET – POROS TECHNOLÓGIÁK

29. sz. ábra

30. sz. ábra (nagyteljesítményű por/forgácselszívó és leválasztó)

Nagyteljesítményű por/forgácselszívó és leválasztó berendezések

- ezek a berendezések is csak szűrőházas kivitelben készülhetnek, de léteznek silóra építhető, sőt silóval egybeépített kivitelek is
- „szívott” és „nyomott” rendszerben is működtethetők, a szűrőháznak azonban csak az üzemi nyomásértékeket kell alakváltozás nélkül kibírnia
- ezen szűrőberendezések, silók nem létesíthetők méretezett robbanási nyomásleeresztő szerkezetek nélkül
- robbanási nyomáshullám levezetésére különböző megoldások léteznek: hasadótárcsák, nyílóajtók, stb..., azonban minden esetben gondoskodni kell arról, hogy a lefúvatás iránya ne veszélyeztessen személyt, vagy más technológiát
- a szűrőházat, silót el kell látni ún. „száraz oltóvezetékekkel” és vízpermetező rendszerrel
- a biztonság irányába tehetünk egy lépést, ha a szárazoltóvezetékét egy fűtött helyiségben elhelyezett és hő-, vagy hősebesség érzékelővel vezérelt mágnesszelepen keresztül rákapcsoljuk a vízhálózatra

6. MELLÉKLET – POROS TECHNOLÓGIÁK

- az elszívó és az esetlegesen visszatápláló csővezetéseket tűzvédelmi csappantyúkkal kell ellátni
- ha a megmunkálógépek között van olyan, amelyik üzemszerűen szikrát vagy izzó csomót (ezt a szaknyelv „glimmelés”-nek hívja) termel, akkor automatikus szikraérzékelő- és oltórendszerrel kell az elszívórendszert felszerelni (ezen megmunkálógépek: szalagcsiszoló, kontaktcsiszoló, sorozatvágó)
  - Megjegyzés: Ennek az előírásnak a teljesítése néha fizikai akadályba ütközik, amikor is a csővezeték hossza miatt nem építhető be az automatikus szikraoltó, mert a működéséhez szükséges távolságok nem biztosíthatók. Ilyenkor a veszélyt okozó gépeket célszerű leválasztani a nagy rendszerről és a védelmükről külön gondoskodni.

A fenti berendezésre példák a 30. sz. ábra gyűjteményen láthatóak.

1.1.4. Az új MSZ EN 12779:2005 szabvány és alkalmazása

A szabvány a helyhez kötött telepített elszívóberendezésekre vonatkozik, amelyek fa, és lakkozott, vagy műanyaggal bevont fa megmunkálásakor keletkező port és forgácsot szívják el, választják le, és tárolják. Vonatkozik az elszívó ventilátorra, a csővezetékre, a ciklonra, a szűrőkre és a gyűjtőberendezésekre, így pl. a silókra is, azonban a silók kihordó (kitároló) berendezései nélkül. Az elszívóteljesítmény $6.000 \text{ m}^3/\text{h}$ fölötti.

Nem vonatkozik a szabvány:

- a $6.000 \text{ m}^3/\text{h}$ alatti elszívóteljesítményű helyváltoztatásra alkalmas, vagy helyiségbe helyhez kötött telepített elszívórendszerekre;
- a fával kombinált fém, műanyag laminált, műanyag, üveg, vagy kő megmunkálásától elszívó berendezésekre;
- a munkaegészségügyi előírásokra az elszívott, vagy visszakeringtetett levegőben;
- a $K_{st} > 200 \text{ bar m/s}$ fölötti értékre konstruált berendezésekre (csak az St1 porrobbanási osztályra);

- a silók kihordószerkezeteire.

A szabvány részletesen tartalmazza az előadásunkban ismertetett alapvető követelményeket, ezekhez a szükséges számításokat közli, ábrákat, példákat tartalmaz.

Egyetlen – szerintünk igen fontos – előírás a szabványban csak ajánlásként maradt meg: az üzemszerűen szikrázást, „glimmelést” okozó berendezések elszívórendszereibe csak javasolják a szikraérzékelő- és oltórendszer beépítését, míg a korábbi szabványtervezetek, illetve az alapként felhasznált ZH 1/730 előírás ezt kötelezően előírta!

Sajnos ránk – a tanúsító, vizsgáló szakemberekre nézve ez azt fogja jelenteni, mintha mi a szabvány előírásain túlmenő, sajnos nem olcsó többletelőírást tennénk. A kockázatértékelés során azonban figyelembe kell vennünk azt, hogy normál üzemben, üzemszerűen kialakuló gyújtóforrásokról van szó, és annak porrobbanást iniciáló hatását lehetőleg meg kell akadályozni, azt pedig csak a szikraérzékelő- és oltórendszer képes!

1.2. Élelmiszeripar

Az élelmiszeriparban a liszttel, a cukorral, a fűszerekkel, a kakaóval, kávéval dolgozó iparágak kisebb-nagyobb mértékben veszélyeztetettek a porrobbanás lehetősége által. Kezdve a gabonasilókkal, malmokkal, cukorgyárakkal és folytatva a sütődékkal, édesipari üzemekkel, valamint a fűszereket őrlő-kiszerező vagy felhasználó üzemekig a korszerűsítések és az automatizálás igénye a pneumatikus szállítási módok elterjedését hozta magával – ezzel azonban nőtt a porrobbanás lehetősége is. A korszerűsítések a termelékenységet is növelték, ebből adódóan a tárolt és feldolgozásra kerülő mennyiségek is nőttek, ami még jobban növelte a porrobbanásveszélyt.

A porrobbanások elleni védekezéshez nem állnak rendelkezésünkre külön élelmiszeripari szabványok – az itt alkalmazható védekezés azonos az éghető porokra vonatkozó általános előírásokban foglaltakkal. Ez azt is jelenti, hogy a faipari szabványok – mert ott készültek ilyen előírások – egyes előírásai, természetesen csak körültekintő egyeztetésekkel, de alkalmazhatók a megelőzés és védelem területén.

6. MELLÉKLET – POROS TECHNOLÓGIÁK

A veszélyek megítélésekor és a szükséges és elégséges védelem kialakításakor a következő szempontok alapján célszerű megvizsgálni a kérdéses technológiát:

Zárt rendszerű-e, illetve hol kell veszélyes mértékű üzemszerű anyagkilépéssel számolni.

- mennyire veszélyeztetik a rendszer (technológiai folyamat) elemei a közvetlen környezetüket
- a fentiek elemzése után el kell készíteni a zónabesorolást (MSZ EN 1127-1:2000 szerint)
- végig kell vizsgálni a teljes technológiai folyamatot a gyújtóforrások jelenléte szempontjából (MSZ EN 1127-1:2000 szabvány szerint)
- amennyiben a lehetséges 13 gyújtóforrás közül akár csak egy is nem zárható ki teljes bizonyossággal, akkor fel kell mérni, hogy milyen aktív vagy passzív robbanásvédelmi mód alkalmazható sikeresen az adott rendszerben

Megjegyzés: Ebből a felmérésből nem hiányozhat a technológiában részt vevő berendezések vizsgálata abból a szempontból, hogy a robbanásvédelmi módok közül melyik alkalmazható a berendezés konstrukciójához!

1.3. Gyógyszeripar

A gyógyszeriparban a porokkal kapcsolatos tevékenység két fő csoportra osztható:

- por alakú alapanyag gyártása, kiszerezése
- oldatok készítése szerves, vagy szervesetlen oldószerekből és porokból

Az első csoport szerinti tevékenység gyakorlatilag azonos az élelmiszeripari porokkal kapcsolatban tárgyaltakkal – így azoknál ugyanazon módszerekkel lehet vizsgálni a tűz- és robbanásvédelem kérdéseit. A második csoport már izgalmasabb kérdéseket vet fel, ugyanis a szerves oldószerek jelenlétében a porokkal való művelet már a hibrid-keverék megjelenését jelenti.

Szerencsénkre a gyógyszeripari folyamatok legnagyobb része inertizált technológiai folyamatban kerül megvalósításra, így gyakorlatilag csak azt kell vizsgálnunk, hogy az inertizálás mennyire megbízható módon kerül kivitelezésre. Miután az inertizálás az a módszer, amely az

égéshez/robbanáshoz szükséges oxigén jelenlétét zárja ki a technológiai folyamatból, ezért itt sem a koncentráció, sem pedig a gyújtóforrás jelenléte nem okoz fejtörést, ha az inertizálás folyamata megbízhatóan működik. Az inertizálásnak egy nagy veszélye van – az inertgáz kijutása esetén a környezetben dolgozó személyekre való mérgező hatás!

1.4. Textilipar

A textiliparnak azok az ágazatai veszélyeztetettek porrobbanásveszély (vagy helyesebben szálrobbanásveszély) által, ahol az elemi szálak törésre, darabolásra kerülnek és itt a munkaegészségügyi követelmények következtében elszívórendszereket kell üzemeltetni. A veszélyforrások illetve a megoldások gyakorlatilag a faiparban alkalmazottakkal azonosak. Az egyetlen különbség az, hogy az alapanyagok itt nem csak természetes alapúak lehetnek, hanem többségében szintetikus alapúak, így lényegesen megnő az elektrosztatikus feltöltődésekből eredő gyújtás veszélye.

1.5. Műanyagok poraival folyó tevékenységek

Porrobbanásveszély gyakorlatilag három tevékenység esetében áll fenn:

- felületbevonás műanyagporokkal vagy műanyag szálakkal
- műanyag (esetleg gumi) alkatrészek mechanikus megmunkálása
- szemcseszórás

Felületbevonás

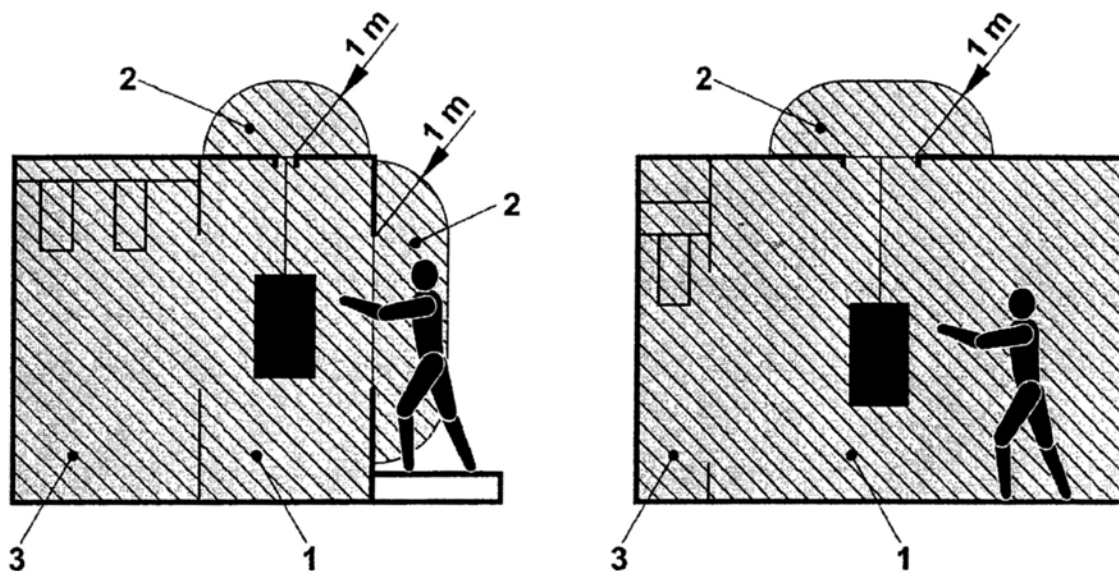
Elektrosztatikus porszórás

- az itt alkalmazott szóróberendezések gyújtásbiztonság szempontjából vizsgálatra kötelezettek – ekkor kizárhatók, mint gyújtóforrás
- a szórókabinokban nem alakulhat ki az ARH 50%-nál magasabb koncentráció – tehát nincs potenciális robbanásveszély
- az automatikus szórások esetében automatikus tűzelfojtó berendezést kell beépíteni – a tűz vagy robbanás kezdeti stádiumban megfogható

A prEN 12981:2004 szerinti zónabesorolás a 26. és 27. sz. ábrákon látható.

6. MELLÉKLET – POROS TECHNOLÓGIÁK

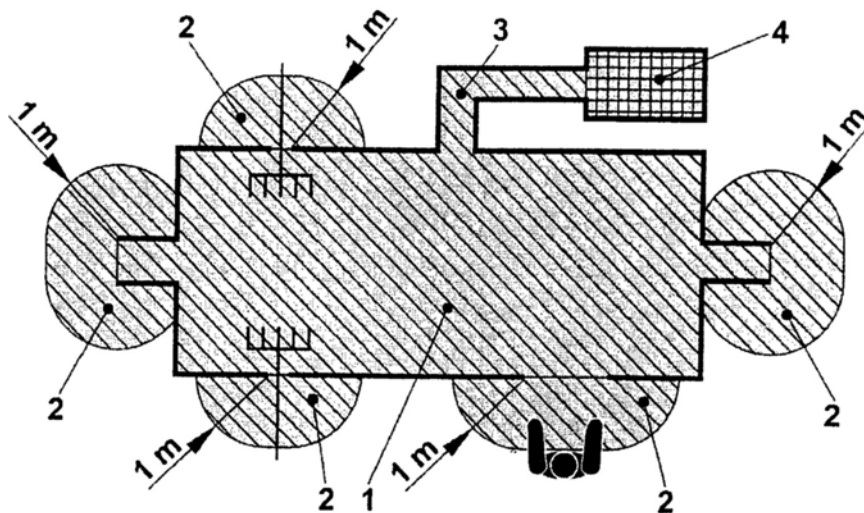

- 1 Belső tér: 22-es zóna
- 2 Üzemszerűen nyitott részek: 22-es zóna
- 3 Nyitott (patronos) porleválasztó: 22-es zóna

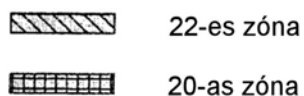
A.1. a.) - Porszóró kabin nyitott porvisszanyerő rendszerrel, a dolgozó kabinon kívülről szór

A.1. b.) - Porszóró kabin nyitott porvisszanyerő rendszerrel, a dolgozó a kabinban szór

26. sz. ábra (MSZ-05-20.0510-2:1992 szerinti zónabesorolás 4/4)

- 1 Belső tér: 22-es zóna
- 2 Üzemszerűen nyitott részek: 22-es zóna
- 3 Elszívó csővezeték: 22-es zóna
- 4 Zárt porvisszanyerő rendszer: 20-as zóna

A.2. - Porszóró kabin zárt porvisszanyerő rendszerrel

27. sz. ábra (MSZ-05-20.0510-2:1992 szerinti zónabesorolás 4/4)

6. MELLÉKLET – POROS TECHNOLÓGIÁK

A beépített – patronszűrővel ellátott – porszórási kabinok esetében a porleválasztó tér is a szórókabin része, így az is 22-es zóna besorolású.

A ciklonnal és utószűrővel felépített porvisszanyerő rendszerek esetében ezek az egységek 20-as zónába sorolt belső terűek.

A porszórási kabinokra vonatkozó prEN 12981:2004 szabványtervezet a számunkra és a szórást végző dolgozókra nézve is fontos kérdéseket nem válaszol meg, sőt, nem is ad rá előírást! Például:

- hogyan védhető meg a zárt kabin belső terében a dolgozó a nagy erőter káros hatásától
- mi a megoldás arra az esetre, amikor az automatikus porszóráshoz előírt automatikus robbanás megelőző rendszer működésbe lép, viszont pl. két szórást végző dolgozó is ugyanabban a kabintérben dolgozik

A konkrét – általunk is elfogadhatónak ítélt javaslatokkal meg kívánjuk várni a szabvány végleges kiadását, viszont azután valószínűleg a meg nem válaszolt kérdésekre úgy fogunk tudni választ adni, hogy a vizsgálatok során külön előírásokat fogunk tenni a hazai felhasználóknak ezen problémák biztonságos kezelése érdekében. Ehhez azonban szükségünk lesz a szakhatóságok közreműködésére is!

Elektrosztatikus flockszórás

- az itt alkalmazott szóróberendezések gyújtásbiztonság szempontjából vizsgálatra kötelezettek – ekkor kizárhatók, mint gyújtóforrás
- miután a szórási technikánál nem alkalmazható elszívás, így a dolgozók munkaegészségügyi védelméről (a mellészóródó szálak leválasztásáról) egyedi módon kell dönten

Fluidizálással történő porbevonás

- vagy elektrosztatikus feltöltéssel vagy a műanyagpor olvadási hőmérsékletére melegített tárgy „bemártásával” (rilzánózás) történik a bevonatkészítés
- itt általában az FRH fölötti a porkoncentráció – ezért nincs potenciális robbanásveszély

Mechanikus megmunkálások

Gyakorlatilag a faiparban ismertetett módszerekkel elszívható és leválasztható a műveletek során keletkező por vagy szemcse. A védelem módszerei is azonosak a faiparban alkalmazottakkal.

Szemcseszórás

Különlegesen érzékeny tárgyak felület-tisztítását végzik műanyagpor, esetleg csonthéjas magvak őrleménye segítségével (pl.: félvezetők lapjai, kommutátorok, stb...). A használt módszerek itt is azonosak a faiparban használatos módszerekkel – védelem módszerei is általában azonosak azzal.

2. Nem éghető, de robbanóképes porok által okozott veszélyek

A nem éghető anyagok közül azoknak a porai robbanóképesek, amelyek hő, vagy egyéb energiaközlés hatására oxidációra képesek. Az oxidáció hevessége több körülménytől függ, ezek:

- szemcseméret (szabad felület)
- nedvesség (páratartalom)
- oxigénkoncentráció
- környezeti hőmérséklet
- gyújtóforrás energiája

Természetesen itt csak lebegő porok esetében beszélhetünk porrobbanásveszélyről.

A leggyakrabban előforduló veszélyhelyzetek az iparban a fémek megmunkálásakor – csiszolásakor, polírozásakor – a szemcseszórásos felülettisztítások során, illetve aprításkor, őrléskor állnak elő.

A védelem módjait mindig a konkrét technológia ismeretében, annak sajátosságait figyelembe véve kell kiválasztani. Az általánosan javasolt módszer a következő:

- hogyan védhető meg a zárt kabin belső terében a dolgozó a nagy erőter káros hatásától

6. MELLÉKLET – POROS TECHNOLÓGIÁK

- meg kell vizsgálni, hogy milyen veszélyt okozó porról van szó, annak milyen jellemzői vannak
- hol és milyen körülmények között keletkezik a por – hogy lehet első lépésként a veszélyt kiküszöbölni (pl.: nedves leválasztás, elszívás, kenőanyag, stb...)
- meg kell vizsgálni, a potenciális gyújtóforrások közül melyik és milyen módon van jelen – hogyan zárható ki
- Feltétlen tisztázásra szorul az a körülmény is, hogy előfordulhat-e hibrid keverék kialakulása, mert akkor teljesen új irányban kell keresni a védelem megoldásait. Hibrid keverék keletkezhet pl.:
  - magas hőmérséklettől, amely bontja a vizet (durranógáz)
  - magas hőmérséklet, amely pl. olajból, vagy kenőanyagból gőzfázist vált ki
  - szemcseszóráskor a felületen levő anyagból alakul ki robbanóképes keverék (pl.: festékmaradék, olajfolt, stb...)

Itt a hibrid keverék gyújtásra sokkal érzékenyebb alkotója képes porrobbanást előidézni olyan gyújtóforrás esetén is, amely a homogén porkeveréket normál körülmények között soha nem gyújtaná be.